

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Son 9 Jild 4

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 9 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ходим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Аҳмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Эргашев Икром Абдурасулович – юридик фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳақимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохид Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пулатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:
scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Xaynazarov Baxromjon Baxtiyorovich</i> RIVOJLANGAN O'RTA ASRLARDA PIRENEY YARIM OROLIDAGI KORTESLARNING JAMIYAT HAYOTIDAGI O'RNI	10-14
<i>Azizbek Xolliyev</i> XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARIDA ROSSIYA TOG'-KON SANOATIDA BRITANIYA SARMOYASINING TUTGAN O'RNI	15-20
<i>Mahkamov Abdiqayum Mahkamovich</i> SUDYALAR OLIY KENGASHINING SUDYALAR KORPUSINI SHAKLLANTIRISHDA TUTGAN O'RNI (TARIXIY TAHLIL)	21-25
<i>Eshimov Shaxridin Xujayorovich</i> SUD – HUQUQ TIZIMIDAGI TARG'IBOTCHILIK FAOLIYATI VA MA'NAVIY – MA'RIFIY ISHLAR (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA)	26-31
<i>Намазова Умида Нормурадовна</i> ИЛК ЎРТА АСРЛАР СУҒДДА НИКОҲ: ШАКЛЛАНИШИ, ТАРИХИЙ ИЛДИЗЛАРИ ВА ХУСУСИЯТЛАРИ	32-41
<i>Самадов Искандар Исмамович</i> ХОРАЗМ ХАЛҚ СОВЕТ РЕСПУБЛИКАСИ (ХХСР)ДА ЕР-СУВ МАСАЛАСИ	42-48
<i>Rustamova Madina Musoqulovna</i> SAMARQAND VILOYATI XOTIN-QIZLARNING ILM-FAN, TA'LIM VA INNOVATSIYALARGA QO'SHGAN HISSASI	49-56
<i>Jiyanbekova Sharofat Abdikaharovna</i> SOVET DAVRIDA KITOB TAQIQLARIGA NISBATAN O'ZIGA XOS SENZURA AMALIYOTLARI... ..	57-64
<i>Tursunov Javlonbek Akrom o'g'li</i> MUQADDAS QADAMJOLAR. SAMARQAND SHAHRINING TARIXIY TOPONOMIYASINING MUHIM TARKIBIY QISMI	65-68

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Tolipova Baxtigul</i> MAMLUKAT OZIQ-OVQAT SANOATIGA YO'NALTIRILGAN INVESTISIYALARNING EKONOMETRIK TAHLILI	69-77
<i>Mamanazarov Abdusamat Abdusaitovich</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA PUL-KREDIT SIYOSATI KO'RSATKICHLARI TAHLILI	78-83
<i>Амбарцумян Анастас Алексеевич, Хасанова Руфина Раисовна</i> ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА В УЗБЕКИСТАНЕ	84-96
<i>Meliyeva Nargiza Eshboyevna</i> INSON RESURSLARINI BOSHQARISHDA RIVOJLANGAN DAVLATLARING TAJRIBASI	97-104

<i>Исраилов Рустам Ибрагимович</i> КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МАСАЛАЛАРИ	105-109
<i>Jumaniyazov Inomjon To'raevich</i> APPLICATION OF ESG PRINCIPLES IN THE ACTIVITIES OF SOVEREIGN INVESTMENT FUNDS	110-120
<i>Amonov Navro'zxon Saloxiddin o'g'li</i> MINTAQAVIY MEHNAT BOZORIDAGI ISHCHI KUCHIGA TALAB VA TAKLIFNI ISTIQBOLLASHTIRISH YO'LLARI	121-129
<i>Mirxamidova Zahinabonu Mirxamid qizi</i> ROBOTLASHTIRISH DAVRIDA MEHNAT BOZORINING O'ZGARISHI: TO'RTINCHI SANOAT INQILOBI MUAMMOLARI VA ISTIQBOLLARI.....	130-138
<i>Kalbayev Muratbay Aytbaevich</i> AYLANMA MABLAG'LARNI TAHLIL QILISH METODOLOGIYASI	139-144
09.00.00 – FALSAFA FANLARI	
<i>Ernazarova Yorqinoy Ollaberganovna</i> RIVOJLANGAN DAVLATLARDA KADRLAR XIZMATINI TASHKIL ETISH: ODOB-AXLOQ QOIDALARI VA KASBIY MADANIYAT TALABLARIGA RIOYA ETILISHINI TA'MINLASH MEKANIZMLARI	145-155
<i>Ahrorova Shahlo O'rinboyevna</i> GLOBALLASHUV SHAROITIDA MILLIY QADRIYATLARNING TAKOMILLASHUVI JARAYONI	156-161
<i>Рахманов Баҳодир</i> АЛИШЕР НАВОЙЙ КОМИЛ ИНСОН КОНСЕПСИЯСИДА СИНЕРГЕТИК ҲОЯЛАР ИНЪИКОСИ	162-170
<i>Нуралиева Насиба Ахмадуловна</i> ЖАДИД МУТАФАККИРЛАРИ ИЖОДИДА ТАРБИЯГА ОИД ҚАРАШЛАРНИНГ ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛИ	171-176
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Fayzulloev Otabek Muhammadovich</i> KATTALAR FOLKLORINING TARKIBIY QISMI – BOLALAR FOLKLORI HAQIDA.....	177-184
<i>Тоқимбетова Гулбахор Абатбаевна</i> ЎЗБЕК-ҚОРАҚАЛПОҚ АДАБИЁТШУНОСЛИГИДА ИРФОНИЙ ОБРАЗЛАР	185-190
<i>Yusupova Sadokat Alijon qizi</i> “BOBURNOMA”NING YAPONIYADA O'RGANILISHI	191-197
<i>Xudoyberdiyeva Gulmira Allaberdi qizi</i> JAHON TILSHUNOSLIGIDA POLISEMIYA HODISASIGA LINGVISTIK YONDASHUV (RUS VA INGLIZ TILSHUNOSLIGI MISOLIDA)	198-201
<i>Tangriyev Valisher Azamovich</i> SOMATIK IFODALAR ORQALI BERILGAN PARALINGVISTIK VOSITALARNING QIYOSIY TADQIQI: “ANOR” HIKOYASI MISOLIDA	202-206

<i>Abulova Zilola Azimovna</i> INGLIZ AFORIZMLARINING TARKIBIDA BIR JUMLA HAMDA QO'SHMA GAPLAR BILAN IFODALANGAN AFORIZMLAR XUSUSIYATLARI	207-201
<i>Qurbonova Dilnoza Olimovna</i> TYPES AND FUNCTIONS OF ADVERTISEMENT IN ENGLISH AND UZBEK.....	210-216
<i>Quljanova To'lg'anoy Shodiyor qizi</i> ASQAR MAHKAM IJODIDA BUVI OBRAZINING O'ZIGA XOSLIGI	217-221
<i>Babajanova Aziza Rustamovna</i> ABDULLA ORIPOV SHE'RIYATIDA BAHOR MAVZUSINING BADIY TALQINI	222-227
<i>Khursanova Laylo Bakhtiyarovna</i> REPRESENTATION OF THE CONCEPT OF "PATIENCE" IN SPECIAL ENGLISH DICTIONARIES	228-232
<i>Diyorova Mohlaroyim Xamza qizi</i> O'ZBEK TILSHUNOSLIGIDA SIFAT SO'Z TURKUMI TADQIQI	233-238
<i>Samadova Visola Baxtiyor qizi</i> INGLIZ, O'ZBEK VA RUS TILLARIDA ANTONIM KOMPONENTLI FE'L FRAZEOLOGIK BIRLIKLARLARNING LEKSIK-SEMANTIK XUSUSIYATLARI	239-242
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Tўлаганова Гулчехра Захитовна, Гофурова Дилафруз Мурод қизи</i> АЁЛЛАР ТОМОНИДАН СОДИР ЭТИЛГАН ЖИНОЯТЛАРНИ ТЕРГОВ ҚИЛИШНИ РЕЖАЛАШТИРИШ, ЮЗАГА КЕЛАДИГАН ТЕРГОВ ВАЗИЯТЛАРИ ВА ВЕРСИЯЛАРНИ ИЛГАРИ СУРИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ	243-252
<i>Tosheva Maftuna Anvar qizi</i> INSON A'ZOLARI VA TO'QIMALARINING TRANSPLANTATSIYASI BILAN BOG'LIQ JINOYATLAR	253-262
<i>Ikramov Sherzod Raximdjanoich</i> VOYAGA YETMAGAN SHAXSLARNI MODDIY TA'MINLASHDAN BO'YIN TOVLASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	263-266
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Tohirova Mohigul Umir qizi</i> KO'RISHDA NUQSONI BOR SHAXSLARNING IJTIMOY UMIDSIZLIK DARAJASINI PSIXOLOGIK O'RGANISH. (L.I.VASSERMANNING "IJTIMOY FRUSTRATSIYA (UMIDSIZLIK) DARAJASINI DIAGNOSTIKA QILISH METODOLOGIYASI" ASOSIDA)	267-274
<i>Nasriddinov Dadaxon Komiljonovich</i> OLIY HARBIIY TA'LIMDA FIZIKA O'QITISH SAMARADORLIGINI MOBIL ILOVALAR VA ROBOTOTEXNIKA ELEMENTLARI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH YUZASIDAN OLIB BORILGAN PEDAGOGIK TAJRIBASINOV ISHLARI VA ULARNING NATIJALARI	275-281
<i>Xojaniyazova Inkar Jumanazarovna</i> BOSHLANG'ICH TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA DIDAKTIK MATERIALLARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISH MASALALARI	282-292
<i>Ashurova Marhabo Sayfulloyevna</i> BUXORO JADIDLARI VA YANGI USUL MAKTABLARIDA O'QITISH IMKONIYATLARI	293-301

<i>Алимова Нигора Исраиловна</i> ОСОБЕННОСТИ СИСТЕМНОГО ПОДХОДА В ОБРАЗОВАНИИ И ВОСПИТАНИИ ДЕТЕЙ, НАХОДЯЩИХСЯ НА ДЛИТЕЛЬНОМ ЛЕЧЕНИИ	302-308
<i>Матажонова Gulnoza Karimovna</i> IJTIMOIY FANLARNI TEXNIKA YO'NALISHI TALABALARIGA O'QITISHNING DOLZARB MUAMMOLARI	309-313
<i>Axmadjanova Madina Maxmudjon qizi</i> GRAMMATIK MINIMUM VA UNI O'QITISH METODLARI	314-319
<i>Norboyev Zafar Abdumuminovich</i> OLIV TA'LIM MUASSASALARIDA CEFR ME'ZONLARI ASOSIDA YANGI AVLOD DARSLIKLARINI YARATISH TEXNOLOGIYALARI	320-323
<i>Axmedova Zuxraxon Tulyanbayevna</i> QO'L TO'PI O'YININING JISMONIY JIHATDAN O'QUVCHILARNING O'QISHNI TUSHUNISHLARIGA TA'SIRI	324-329
<i>Юсупова Заррина Курбоновна</i> УНИКАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ И ВЫЗОВЫ В РАЗВИТИИ ЦИФРОВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ	330-334
<i>Ravshanova Xafiza Komilovna</i> МАКТАБГАЧА ТА'LIM TASHKILOTI TARBIYACHILARIDA TANQIDIY FIKRLASH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY ASOSLARI	335-340
<i>Nurbayeva Xolniso Uralovna</i> GENDER STREOTIPLAR GENDER MADANIYATNING TARKIBIY QISMI SIFATIDA	341-345
<i>Samatova Shohsanam Xolmuhammad qizi</i> BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING TIZIMLI FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISH MUHIM PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA	346-351
<i>Mustayeva Guliston Bo'riboevna</i> TIBBIY TA'LIMDA AKS ETTIRISH AMALIYOTINING AHAMIYATI: UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANISHGA KO'MAKLASHISH	348-356
<i>Ahmedbekova Maxpuzaxon</i> TASVIRIY SAN'AT DARSLARIDA O'QUVCHILAR BILIMINI OSHIRISHNING PEDAGOGIK VA INNOVATSION JIHATLARI	357-362
<i>Utkirov Abbas Meyliyevich</i> ARTIFICIAL INTELLIGENCE IMPACT ON HIGHER EDUCATION QUALITY AND EFFICIENCY	363-388
<i>Xodiyeva Gulhayo Hasan qizi</i> BOSHLANGICH SINIF O'QUVCHILARIDA MATEMATIKA FANI ORQALI TANQIDIY-TAHLILIIY HAMDA MA'LUMOTLARNI TAHLIL QILISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH USULLARI.....	389-393
<i>Maxliyo Qalandarova</i> UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA MATEMATIKA DARSLARIDA O'QUVCILARNING MOLIYAVIY SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISH SHAKLLARI VA USULLARI.....	394-399

Received: 30 August 2024
Accepted: 5 September 2024
Published: 15 September 2024

Article / Original Paper

PHILOSOPHICAL ANALYSIS OF THE VIEWS ON EDUCATION IN THE WORK OF JADID'S

Nuralieva Nasiba Akhmadkulovna

Tutor of Andijan State Medical Institute

Abstract. This article provides information about the contribution of modern representatives to the development of our country, the spirituality of the nation, its history, modern way of life, customs and traditions, and the restoration and development of our ancient historical values

Key words: jadid, upbringing, education, renaissance, values, spirituality

ЖАДИД МУТАФАККИРЛАРИ ИЖОДИДА ТАРБИЯГА ОИД ҚАРАШЛАРНИНГ ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛИ

Нуралиева Насиба Ахмадқуловна

Андижон давлат тиббиёт институти тюттери

Аннотация. Ушбу мақолада жадид намоёндаларини Ватанимиз тараққиётига, миллат маънавияти, унинг тарихи, замонавий турмуш тарзи, урф одат-анъаналари, ҳаётий қадриятларидан холи тарзда эмас, қўхна тарихий қадриятларимизни тиклаш ва ривожлантиришга қўшган хиссаси тўғрисида маълумотлар берилган.

Калит сўзлар: жадид, тарбия, таълим, ренессанс, қадриятлар, маънавият

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I9Y2024N21>

*Тарбия ё ҳаёт, ё мамот, ё нажот, ё халокат, ё фалокат, ё саодат
масаласидир.*

Абдулла Авлоний.

Кириш. Тарбия – инсоннинг ички ва ташқи дунёсининг, зохирий ва ботиний кўринишидир. Тарбия инсоннинг маънавий, ахлоқий, интеллектуал ва жисмоний ривожланишини таъминлаш, унинг ўзига хос хусусиятларини шакллантириш, дунёқаришини кенгайтиришда муҳим роль ўйнайди. Тарбия, шундай қилиб, жамият ва инсон ҳаётида муҳим аҳамиятга эга бўлган комплекс жараёндир. Тарбиянинг асосий мақсади — ёш авлодни билими, қобилиятлари ва қадриятлари билан таништириш, уларни мустақил фикрлаш ва ижод қилишга рағбатлантиришдан иборат.

Тарбия инсоннинг маънавий ғоялари, ахлоқий қадриятлари, малика ва кўникмаларини шакллантириш жараёнидир. У мактабда, оилада, жамиятда ва атрофдаги муҳитда амалга оширилади. Тарбиянинг асосий компонентлари сифатида:

- Маънавий тарбия: Инсонни маънавий қадриятларга, анъаналарга, диний ва этник Тадқиқотларга урдасидан келиши ва тусунни ижобий тарзда қабул қилишга ишонтириш.
- Ахлоқий тарбия: Талабаларга ахлоқий нормаларни, адолат принципларини, яхши ва ёмонни ажратишни ўргатиш.
- Интеллектуал тарбия: Билим олиш, фикрлаш ва танқидий анализ каби қобилиятларни ривожлантириш, таълимда самарали усуллар ва тажрибалардан фойдаланиш.
- Жисмоний тарбия: Соғлом турмуш тарзини шакллантириш, спорт ва жисмоний активликни рағбатлантиришларни таъкидлаб ўтиш мумкин.

Тарбия — бу фақат билим ёки кўникма бериш билан чекланиб қолмайди, балки инсоннинг бутун ҳаётига, унинг фазилатларига, ижтимоий муносабатларига ва рухий ривожланишига таъсир этувчи комплекс жараёнди. Тарбиянинг самарали бўлиши учун унинг компонентлари ва ҳолатлари, психологик асослари, миллий қадриятлар ва замонавий талабларни муҳим равишда эътиборга олиш керак.

Адабиётлар таҳлили ва методология. Дарҳақиқат инсонлар ўртасида ҳозирги кунда шахсий-ҳуқуқий, мулкӣ, номулкӣ муносабатлари ҳамда маънавий қадриятлари Давлатимиз тамонидан одоб-ахлоқ нормалари ва конституциямизда белгиланган қонунлар билан химояланган. Мустаққиллик учун жонини фидо қилган ва авлодларга зиё тарқатган маърифатпарвар жадидларимизнинг кўплаб маърифий, манавий мероси ҳозирги янги Учинчи ренесанс даврини, янги Ўзбекистонни ривожланишида ўзининг катта ҳиссасини кўшибгина қолмай, бутун дунёга танитмоқда. Ҳозирги кунда ўзбек ҳалқининг азалий урф-одатлари, анъана, удум маросимларию-қадриятлари ила тарбия олган, ўзбек ҳалқининг таърифини дунё тан олган, миллат эканлиги ҳар-биримизга маълум ва машҳурди. Бизнинг шонли тарихимиз миллатимизни, маънавиятимизни юксалтирган ва илм-маърифатга чорлаган маърифатпарвар, тараққийпар, зиёли аждодларимиз, Абдулла Авлоний, Махмудхўжа Бехбудий, Абдулхамидўғли Сулаймон Чўлпон, Мунаввар қори Абдурашидхоновнинг[1, 35], Туркистонлик жадидларнинг янгилиниш янги илм маърифат-зиё тарқатиш йўлидаги уринишлари бежиз кетмади. Янги мактаб, инсонларни маънавиятли, фикр тарбиясига ўргатади, ёшларни онги шуурида истиқлол уфқлари сари парвозга чорлаган жадидлик ҳаракатининг кенг қулочли қаноти эди.

Жадидлар миллат маънавиятини унинг тарихи, замонавий турмуш тарзи, урф-одат анъаналари, ҳаётӣ қадриятларидан холи тарзда эмас, диний идеаллар, маданий бойлиқлар, кўхна тарихий қадриятларимизни тиклаш ва ривожлантириш тарафдорлари эдилар.

Муҳокама. Жадидчилар таълим ижтимоий-иқтисодӣ, маданий тараққиёт манбаи деб ҳисоблаган ва бу таълимнинг замон талабига мувофиқ бўлиши зарурлигини таъкидлаганлар. Улар анъанавий, қоқоқ методлардан воз кечишни, замонавий фанлар, жумладан, математика, табиатшунослик ва фалсафа каби фанлар билан биргаликда, миллий ва ижтимоий маърифатини биргаликда олиб боришни маъқул кўрганлар. Жадидчиларнинг фикрича, тарбияси билимга асосланган бўлиши керак. Улар ўз устида ишлаш, фикрлаш, мустақил равишда ҳаракат қилиш ва ижодчиликни ривожлантиришни

ҳозирги даврнинг энг муҳим талаби деб ҳисоблаган. Бундан ташқари, улар ахлоқий манфаатлар ҳам муҳим деб ҳисоблаган.

Жадидчилар ўзбек миллий қадриятларига, урф-одатларига, ва умуминсоний қадриятларга катта эътибор берганлар. Улар тарбиянинг инсон ҳуқуқлари, адолат ва тенгликка асосланишини муҳим деб қараганлар. Жадидчилар таълимда янги ва инновацион методлардан фойдаланишни таклиф қилганлар. Уларнинг фикрича, ўқитувчилар креатив услубларда ўқитиши, талабалар билан мулоқотда бўлиши, билимини ҳаёт билан боғлаш ҳосиласини ривожлантириши керак. Жадидчилар ўзларининг тарбия ғояларини жаҳон маданияти ва бошқа халқларнинг тажрибаси билан синхронлаштиришни таклиф қилганлар. Улар, кўпинча, Россия, Туркия, Эрон ва ғарб давлатларидаги таълим яратган

Жадидчиларнинг тарбия ҳақидаги фикрлари ўзбек ва туркий миллатлардаги таълим ва тарбияни замонавийлаштириш, миллий қадриятларни, фалсафий жиҳатларини эътиборга олиш ва ихтисослашган муаллимларнинг замонавий талабларга мос тайёргарлигини таъминлашга қаратилган. Уларнинг фикрлари ва ғоялари ҳозирги аёл ва миллат учун ҳам муҳим аҳамиятга эга.

Туркистон жадидлари биринчи навбатда мамлакатда маърифатчиликни йўлга қўйиш, ривожлантиришни асосий мақсад сифатида идрок этдилар. Қадимги ва муштарак тарихимизнинг ёрқин саҳифаларини ташкил этадиган маърифатпарвар аждодларимизнинг ибратли фаолиятини, ўз қиммати ва аҳамиятини ҳамон йуқотмасдан келаётган бой меросини ўрганиш учун, Абдурашидхон Мунаввар қорининг таълим-тарбия, илм-маърифатга қўшган улкан хиссаси этироф ва эътиборга лойиқдир. Жумладан Мунаввар қори Абдурашидхоннинг “Хуршид” (1906 йил сентябрь) Абдулла Авлонийнинг “Шухрат” (1907 йил) газеталари чоп этилади, бироқ ҳечқанча вақт ўтмай бу газеталарининг фаолияти тўхтатилади. Туркистонлик маърифатпарвар тараққийпарвар иккинчи ренессансининг миллий давлатчиликка асос солган, аждодларимизнинг Марказий Осиё худудида миллий давлатчилик ва минтақавий ўзига хосликни, фуқаролик жамиятини ривожланишига қўшган улкан ҳиссасини ўрганиш, тадбиқ қилиш, биз ёшларнинг бугунги куннинг яъни учунчи ренессансининг муҳим масаласи булиб қолмоқда. Шу нуқтаи назардан қараганда, тараққийпарвар аждодларимизнинг илғор ғоя ва қарашларини тадқиқ этиш ва тизимлаштириш, улар шу йулда фидойилик кўрсатиб, янги усул мактаблари, театр ва кутубхоналар, нашриётлар очдилар. Жамиятдаги барча инсонларни ёшу-қарини илм-маърифатга, дунёқараши ва турмуш тарзини ўзгартириш мақсадида газета ва журналлар нашр қилдилар. Барчамизга боболаримиз тамонидан олға сурилган ғоявий-сиёсий, ижтимоий-маърифий ва ҳуқуқий-ахлоқий қарашлар, турли миллат ва эллатлар ўртасида бағрикенглик ва ҳамжиҳатлик, миллатлараро тотувлик, ахлоқий қадриятларни шакиллантириш тамойилларини қарор топтириш билан бирга, миллий манфаатларини ҳимоя қилишга қаратилган интилишлар ҳозирги мураккаб ва таҳликали замонда барчамиз, аввало биз ёшларимиз учун тадбиқ этиш чинакам бахт ва ибрат намунасиدير.

Натижалар. Мунавварқори Абдурашидхон Ватан ва миллат ва элатниларнинг фидойиси, мустамлакачиларнинг аёвсиз фош қилувчи толмас курашчи, жадидчилик ҳаракатининг йирик номоёндалар. У “усули савтя” мактабига ихлос билан қараб, чор ҳукумати Туркистон ўлкасидаги аҳолини қандай маънавий-маданий узлатда

сақлаётганини ва ундан қутулиш чоралари фақат мактаб таълим-тарбиясидаги кескин ислохатга боғлиқлигини тўғри тушинган ҳолда мустамлакачилик бошқарув усулига қарши курашда фаоллик кўрсатган. Мунаввар қори мактабда таслил олгандан сўнг Германияда ўқиб, зироат илмининг етук мутахассиси бўлиб етишган. Орифхон ўғли Ёрқин тарих ҳақида шундай ёзади: “Тарихни шахслар яратади” Мунаввар қори ҳам шундай тарихий шахс бўлиб, у Туркистон тарихининг ўтган аср сўнгидан бошланган уйғониш даврини Мунаввар қори яратди ва Туркистон тарихининг жадиждчилар даври бошидан охиригача Мунаввар қорининг таржимаи ҳолидан иборат бўлиб, (Ёш Туркистон журнали, 1934-йил, январ, 50-сон.). Мунаввар қори илк бор ўз маҳалласидаги масжидда имон-қори лавозимида ишлади, ўз халқига исломий ва дунёвий илмлар ўргатти ва бу муқаддас даргоҳда-Оллохнинг таолонинг уйида онгу-тафаккури мукамал топди. Миллат дарду-алами, хол-ахволидан хабар олишди ва уларга маслакдош булди. Мунаввар қори биргина мактаб очиш билан чегараланмай, бирнеча хусусий мактаблар ҳам очган. У очган мактаблари қаторида иккийиллик “Рушдия” жадид мактабини очиб ҳозирги замонавий дунёвий, илмий ва миллий мактабга асос солди.[3,104]

Жадид мутафаккирларидан Абдулла Авлоний ўзбек адабиёти ва жадидчилик ҳаракатининг муваффақиятли намоёнларидан бири, педагог ва тарбиячи сифатида мамлакат маърифати ривожига катта таъсир кўрсатган шахсдир. Унинг тарбия ҳақидаги қарашлари замонавий таълим концепцияси, миллий қадриятларни сақлаш ва ўзбек халқининг маънавий юксалишига қаратилган.

Авлоний маърифатнинг жамият ривожидagi ўрнини катта аҳамиятга эга деб ҳисоблаган. У таълимнинг мақсади — тарбияланувчини миллий ва жаҳон маданиятига мос бўлган, ижодий фикрлашга ва мустақил равишда қарор қабул қилишга ўргатиш деб билади. Жадидчилик ғояларини амалга ошириш орқали, ёшларнинг маънавиятини, ахлоқини ва билимини ривожлантириш кераклигини таъкидлашади.

Авлонийнинг фикрича, ёшларнинг интеллектуал ривожланиши, уларнинг мустақил фикрлай олиши ва янги билимларга интилишлари муҳимдир. У таълимни мазмунли ва қизиқарли қилиб ташкил қилиш, шунга мувофиқ, ўқувчиларнинг қатъий ҳаракатларини ва интерактив ўқитиш усуллари жорий қилиш зарурлигини белгилайди.

Авлоний ўзбек миллий маданияти, тарихи ва урф-одатларини о‘з тарбиясида ва таълим жараёнида муҳим деб ҳисоблаган. У таълим жараёнида миллий қадриятларни, анъаналарни ва урф-одатларни етакчи ўринга қўйишни, шу орқали ёшларни ўз миллатига муҳаббат, эҳтиром ҳисини оширишни мақсад қилган.[2, 105]

Авлонийнинг тарбияга оид қарашларида ахлоқий хулк-атвор, одамлар орасида ҳамкорлик ва ижтимоий масъулиятнинг аҳамияти муҳим ўрин тутди. У одамларнинг оилавий, жамиятдаги ижтимоий муносабатларини ривожлантириш, ёшларнинг маънавий тарбиясига алоҳида эътибор қаратади.

Авлоний ўз ўрнида замон талабларига мос тарбия бериш, яъни, замонавий билимлар, техника ва технологиялардан фойдаланишга замин яратишни муҳим деб атайди. У таълим жараёнида жаҳон маданияти ва технологик ривожланишни ҳисобга олади, шундан келиб чиқиб, замонавий билимларни, хусусан, фан ва техника соҳасини жорий қилиш кераклигини таъкидлайди.

Абдулла Авлонийнинг тарбия ҳақидаги қарашлари, ўша вақтларда жади́дчилик ҳаракатининг қўллаб-қувватлаган тамойилларига асосланган. У ўз замонида замонавий таълимни жорий қилиш, миллий қадриятларни ривожлантириш ва ёшларни маънавий ўсишларини таъминлашга катта ҳисса қўшган. Авлонийнинг тарбиявий ғоялари ҳозирдаги таълим тизимида ҳам амалда бўлиши керак, бу ёшлар маънавий ва интеллектуал ўсишини таъминлашга хизмат қилади.[2, 106]

Хулоса. Дарҳақиқат илму-маърифат, диний-дунёвий билимлар тафаккур этишда, илмий-бадий ғояларини онгу-шуурумизда шакиллантиришда тараққийпарвар зиёли жади́дларнинг ўрни ва тарбияси беқиёсдир. Биз ёшлар бу билимларни ўрганишда мукамал таълим-тарбия керак бўлиб, тарбиянинг асрлар давомида сақланганлиги ва авлоддан-авлодга ўтганлиги туфайли бугунги ёшларимизни маданий, маънавий қадриятлар ҳақида илмга эга эканлиги бу сўзимизнинг исботидир. [4,36]

Жади́длар фаолияти — XX асрнинг бошларида, хусусан, Ўрта Осиёда, ўзбек миллий маърифатини ривожлантириш, замонавий таълим усулларини жорий қилиш билан боғлиқ ижтимоий ва мафкуравий ҳаракат ҳисобланади. Уларнинг мақсади, истиқлол, маърифат, инсон ҳуқуқлари ва жамият ривожини учун зарур бўлган билимларни ёшларга етказишдан иборат эди.

Жади́дчиларнинг фаолиятини қуйидагилардан хулоса қилиш мумкин:

- Жади́длар замонавий таълимни, илм-фан ва маданиятни жамоатчиликка жорий қилишга интилишди. Улар анъанавий таълим тизимига қарши турди ва ёшлар учун янги билимлар манбаини излашни ташаббус қилдилар.

- Жади́дчилар ўзбек халқи ва бозор маданиятини нишонлаб, миллий қадриятларни ривожлантиришга катта эътибор бердилар. Улар тарих ва урф-одатларни ёнгини сингдиришни мақсад қилган.

- Жади́длар фаолияти ўзбек жамиятида ижтимоий ўзгаришларни сўзлаштирди. Улар хотин-қизларнинг ҳуқуқлари, талаба ва ёшларнинг равнақи учун курашишда фаол иштирок этишди.

- Жади́дчилар замонавий билимларни олиш, мустақил фикрлаш ва ижодий янгиликларга эришишни рағбатлантиришга интилишди. Уларнинг таълимга бўлган ёндашувлари ёшларга мустақил ва ижодий фикрлашни ўргатди.

- Жади́дчилар таълимнинг самарадорлигини ошириш, тезкор ва интеректив методларни жорий қилишга ҳаракат қилишди. Улар таълим жараёнини қизиқарли ва фойдали қилишни мақсад қилган.[5,58]

Жади́длар фаолияти ўзбек миллий маданияти, таълими ва жамиятини ривожлантиришга катта ҳисса қўшган. Уларнинг ғоялари ва концепциялари, илмий ва маърифий усуллар ва ўзбек халқининг маданиятини сақлаш муҳим аҳамиятга эга. Жади́дчилик ҳаракати ҳозирги кунда ҳам ёшларнинг маънавий ва интеллектуал ривожини учун илҳом манбаи бўлиб хизмат қилиши керак. Улар барқарор фуқаролар, ижодкор шахслар ва тажрибали муаллимлар этишда замонавий энергетика ва маърифатига ниҳоятда фойдали таъсир кўрсатади.

Адабиётлар/Литература/References:

1. О.Ж.Ўроқова, А.Қ. Айматов Туркитсонда маърифатпарварлик фалсафаси. 2021.
2. Ваходировна А. У., О'ткирович К. J. Abdulla Avloniy asarlarida ma'naviy-marifiy tarbiyaning o'рни // IJODKOR O'QITUVCHI. – 2022. – Т. 2. – №. 22. – С. 105-108.
3. Жадидчилик: ислохот, янгиланиш, мустақиллик ва тараққиёт учун кураш. Тошкент. Университет. 1999.
4. Абдулла Авлоний. Танланган асарлар. Тошкент. Маънавият. 2006
5. Ўроқова О.Ж. Туркистонда жадид- маърифатчилик харакатининг шаклланиш тамойиллари // Фалсафа ва ижтимоий тараққиёт. Даврий нашр. Тошкент. 2020. № 5

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 9 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).